

STICHTING VRIENDEN FRANS BLOEMEN

Secretariaat: Postbus 221 - 6600 AE Wijchen - ING-Bank nr.: 68.16.38.338

NIEUWSBRIEF

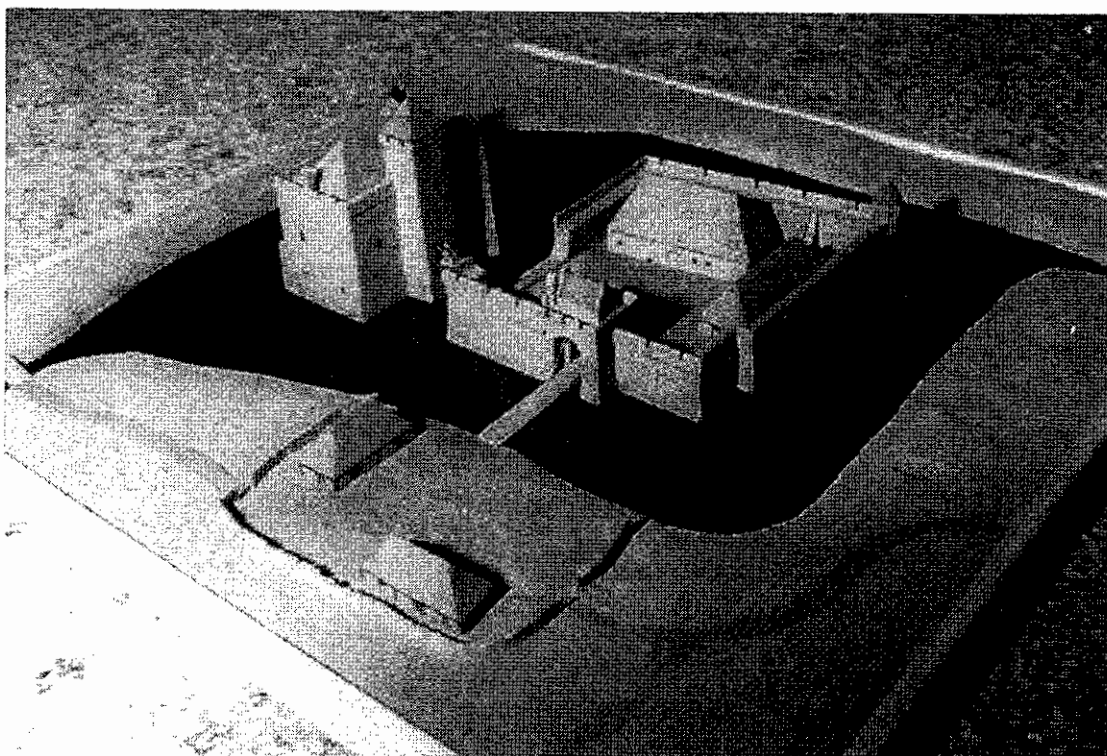

Foto van de maquette van het voormalige kasteel Balgoy, gemaakt door Constant Willems.

Stichting Vrienden FRANS BLOEMEN

Opgericht 3 oktober 1992.

Doel: in zo breed mogelijke kring bevorderen van de belangstelling voor archeologie, waarbij de praktisch continue bewoningsgeschiedenis van Wijchen, centraal staat.

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap geeft recht op:

- toezending nieuwsbrief, 4x p/j.
- gratis toegang museum
- bezoek aan lezing(en) / excursies
- deelname aan diverse werkgroepen, zoals: de inrichtings- en presentatiegroep, de pr-groep/ de educatieve werkgroep / de lit.- & schervengroep

Deze werkgroepen vallen alle onder verantwoordelijkheid van de Beheercommissie.

Contributie:

De contributie voor 1998 bedraagt individueel f 12,50; Een gezinsabonnement f 20,- en een jeugdabonnement f 5,-.

Ledenadministratie:

Postbus 221, 6600 AE Wijchen, voor opgave van nieuwe leden, adreswijzingen en eventuele opzeggingen (vóór 1 december).

Bestuur:

Wim Kattenberg, voorzitter
Mariëtte Zikking, secretaris
Jozèf Adriaansen, penningmeester
Gonnie Borsten,
Hella Cranen,
Jacques Rommens,

Kopij:

Kopij dient getypt (zo mogelijk op floppy-disk met uitdraai in WP 5.1), gedateerd en ondertekend te worden verzonden naar het onderstaande redactieadres.

Inhoud

Redactioneel	3
Van de bestuurstafel	4
Activiteiten en mededelingen	5
Exposities	7
Museumnieuws	7
Torenhoog: onder de caduceus en geldbuidel	8
Archeologische sprokkels	11
Dag van het romeinse aardewerk	12
literatuur	13
Tentoonstellingen:	14
Buurtmusea	14

Redactie NIEUWSBRIEF

Nellie Goebertus tel.: (024) 6413180
Herman van Leeuwen tel.: (0487) 532299
Jacques Rommens: tel.: (024) 6422232

Redactieadres: Diepvoorde 32-02
6605 GW Wijchen: tel.: (024) 6422232

MUSEUM KASTEEL WIJCHEN

Kasteellaan 9, 6602 DA Wijchen
Postadres: PB 9000, 6600 HA Wijchen
tel.: (024) 6424744
tel: maandag t/m donderdag
(024) 6492223 ; fax; (024)6492208

OPENINGSTIJDEN:

vrijdag van 11.00 - 17.00 uur

zaterdag/ zondag van 13.00 - 17.00 uur

REDACTIONEEL

door Herman van Leeuwen

Beste Vrienden

Op de voorpagina van dit lentenummer is een foto van een maquette van het voormalige kasteel Balgoy afgebeeld. Met nog andere maquettes van Wijchense (voormalige) kastelen en daarbij behorende informatiepanelen in de kasteeltoren zal de zogenaamde 'kasteelinfo' voor bezoekers (naar alle waarschijnlijkheid) op **zaterdag 22 mei** te zien zijn. Dan start ook de Protohistorische tuin 'de Tuun' officieel.

Tot en met 2 mei van dit jaar kunt u de boeiende archeologische tentoonstelling "Man en Paard" in ons museum nog bezichtigen. Verder brengt de redactie een andere archeologische tentoonstelling: "tot de bodem uitgezocht" onder uw aandacht. Het thema handelt over de enige jaren geleden gevonden grootste afvalput van Nijmegen. T/m 20 juni van dit jaar is ze in Nijmegen nog te bezoeken. In deze nieuwsbrief wordt aan beide tentoonstellingen uitgebreid aandacht besteed. In de vorige nieuwsbrief zijn mededelingen gedaan over de opening van de Toeristische cultuurhistorische route op 20 en 21 maart en de vondstendag. Beide activiteiten zijn verschoven naar een latere datum.

De redactie brengt de te organiseren cursus **Middeleeuwse Grafmonumenten in Nederland** van de Stichting VUW (volksuniversiteit Wijchen) op 27 april 1999 graag onder uw aandacht. Let wel; u kunt u telefonisch opgeven vóór **10 april**, tijdens kantooruren van 9.00 - 12.00 uur; tel. (024) 6413194. De VUW heeft jaarlijks ruim 900 cursisten en voorziet heel duidelijk met zijn breed cursusaanbod in een behoefte. Het is een goede zaak dat elkaar overlappende culturele verenigingen samen zo sterk mogelijk naar buiten treden. En eventueel gebruik maken van elkaars periodieken. Zie verder in deze nieuwsbrief.

Aan het begin van de zomer, op een zater-

dagmiddag wordt er voor Vrienden en andere belangstellenden een excursie (= uitgestelde excursie van 1998) naar een opgraving bij Lent georganiseerd.. Volg de nadere mededelingen hierover in de regionale dagbladen nauwkeurig ! De leiding heeft drs. Adam Haarhuis, coördinator Midden Nederland van de RAAP.

In het januarinumnummer 1999 van het tijdschrift Spiegel historiael beschrijven drs. Leo Verhart (conservator Nederlandse prehistorie) en Eelco Rensink een boeiend artikel over de vorig jaar gevonden oudste tekening (op steen) bij Linne uit ongeveer 10.000 v. Chr. Het betreft een werktuig van de Tjonger of Federmessercultuur. Zie o.a. Openbare Bibliotheek Wijchen. Daarvan zijn in Wijchen ook vuurstenen pijlpunten gevonden.

Voorts doen wij als redactie een dringend appèl op u om méér schriftelijke bijdragen voor de nieuwsbrief te leveren. We rekenen op uw daadwerkelijke medewerking !

VAN DE BESTUURSTAFEL

door Wim Kattenberg, voorz.

Beste Vrienden

In deze bijdrage wil ik nog even doorgaan op wat ik de vorige keer gezegd heb over het doe-karakter van onze Stichting. Anders dan vriendenkringen in andere plaatsen (in totaal praat je dan over 8.000 vriendenkringen) is onze Stichting van meet af aan direct betrokken geweest bij al het werk dat een museum met zich meebrengt. Een aantal van ons zijn, in dat opzicht, zo langzamerhand oud-gedienden. In allerlei werkgroepen kun je ze vinden.

Als één ding vast staat is, dat die inzet zeker de komende jaren meer dan ooit nodig zal zijn. We gaan, zoals ik de vorige keer ook al heb gesteld een nieuwe fase in.

De grote opbouwfase is achter de rug, wat niet wil zeggen dat er voortdurend bijgesteld

zal moeten worden om de hele opzet bij de tijd te houden.

Wat nu echter moet gebeuren alles nog toegankelijker te maken dan het nu al is. Dat kan door een pakket aan activiteiten: van wisseltonstellingen, workshops, educatieve activiteiten, demonstraties, tot rondleidingen toe. Vele handen zijn daarom nodig.

Een hartekreet !!!!

Toch wil ik beginnen bij de bemensing die nodig is voor het openstellen van de vaste collectie en wisseltonstellingen hedendaagse beeldende kunst en archeologie. Hoewel er op dit moment al de nodige mensen (waaronder vrienden Frans Bloemen) actief zijn als suppoost, is er toch een chronisch tekort aan suppoosten. Het werk komt dan toch, als er het op aankomt, op een aantal **dezelfde** mensen neer.

Vandaar de oproep je te melden voor het suppoostenwerk. Het moge duidelijk zijn dat als er meer mensen meedoen de inzet meer gespreid kan worden. Er wordt gewerkt in tweetallen. Het museum is geopend op vrijdag van 11.00 - 17.00 uur. En op zaterdag en zondag van 13.00 - 17.00 uur. Omdat elk tweetal op vrijdag drie uur en op zaterdag en zondag vier uur voor zijn rekening neemt, zijn er nogal wat tweetallen nodig. Er staat een kleine vergoeding tegenover.

Vrienden, jullie begrijpen het. Laat van je horen en meld je bij Brigitte van Veggel, de museumbeheerder (tel. 024 - 6424744/ 024 - 6492329).

Uitbreiding activiteiten.

Nogmaals het opbouwwerk is grotendeels achter de rug. Wat er nu echter moet gebeuren is nogal wat om de zaak levendig te houden. Het gaat daarbij wat de archeologie betreft om het opzetten van wisseltonstellingen, het organiseren van workshops en demonstraties. Al deze activiteiten betreffen vooral de inhoudelijke zijde. Je kunt je daarvoor melden bij de zogenaamde

Schervengroep. De Educatieve groep vraagt mensen voor het verder uitwerken van educatief materiaal en het begeleiden van groepen leerlingen. De tuingroep voor werk in de tuin en opzetten van projecten. Ook de kastelengroep kan mensen gebruiken voor verdere studie en opzetten van wisseltonstellingen in de toekomst. Naast deze méér doe-groepen kun je je ook melden voor de pr-groep om het museum meer bekendheid te geven en de inrichtings- en presentatiegroep, die zich bezig houdt met de inrichting en presentatie van het museum. Wat de aanmelding voor al deze groepen betreft, kun je ook terecht bij Brigitte van Veggel. Zij geeft namen en adressen door aan de groepen, die alle iets van een eigen organisatie hebben en op gezette tijden bijeenkomen.

Een indruk

Afgelopen zondag (21 februari) was ik even in het museum. Ik wist niet wat ik zag. Ondanks het slechte weer (of misschien juist daarom !), waren er veel mensen aanwezig in het museum. In totaal die dag: 70 personen ! Mensen volgden geïnteresseerd het archeologisch verhaal in de vitrines. Een groep had zich gevormd rond de kunstenaar Rie Kleijnen, die uitleg gaf over haar werkwijze als graficus (wat een inzet !!!). Overall werden stoelen vandaan gesleept om naar de video te kijken.

Dan beseft je pas waarvoor wij het met z'n allen hebben gedaan. De mensen zijn geïnteresseerd. Ze vinden het belangrijk dat Wijchen een museum heeft en dan nog wel op zo'n mooi plek.

Daarom mensen: we gaan er met z'n allen nog harder tegenaan.....

ACTIVITEITEN EN MEDEDELINGEN

- **EEN DIALEZING OVER MIDDELEEUWSE GRAFMONUMENTEN IN NEDERLAND**

Op verzoek van de Stichting Volksuniversiteit Wijchen is een aankondiging van deze activiteit in deze nieuwsbrief opgenomen.

Grafmonumenten kunnen ons veel over de Middeleeuwen vertellen; grafschriften en familiewapens zijn van groot belang als aantekeningen over doop, trouw of rouw niet bewaard gebleven zijn. Afgebeelde personen vertellen ons bijvoorbeeld iets over de mode uit die tijd.

De aangekondigde dialezing over de zeldzame Middeleeuwse grafmonumenten in Nederland bestaat uit twee delen. Allereerst wordt de omgang met de dood in de Middeleeuwen behandeld, het Middeleeuwse Kerkhof wordt geschetst en we kijken naar het begraven in de kerk.

In het tweede deel worden de verschillen de soorten grafmonumenten beschreven welke in Nederland teruggevonden zijn. De lezing is een activiteit van de Stichting Volksuniversiteit Wijchen.

Plaats : De Meshallen
Datum : **27 april 1999**
Docente : Mevr. drs. E. Kok
 : kunsthistorica
Prijs : f 25,-
Aanvang : 20.00 uur

Inschrijven ! : t/m 9 april 1999 !!
tijdens kantooruren van 9.00 - 12.00 uur
bij de Volksuniversiteit Wijchen, Tunnel-
weg 1, 6601 CR Wijchen.
Tel.(024) 6413199

- **SCHERVENAVOND**
de komende scherven - en literatuuravond is gepland op donderdag **29 april 1999**
Plaats: **koetshuis** (nabij Kasteel Wijchen).
Aanvang: 20.00 uur. Iedere belangstellende is van harte welkom.

- **OPENING PROTO-HISTORISCHE TUIN: 'DE TUUN' (in kasteeltuin Wijchen)** op zaterdag **22 mei 1999**.

Nadere mededelingen over het programma van deze dag kunt u vinden in de plaatselijke nieuwsbladen.

- **JUNI-EXCURSIE NAAR OPGRAVING LENT**
- **JAARVERSLAG 1998 WERKGROEP SCHERVEN/LITERATUUR**

In 1998 is de werkgroep Scherven/Literatuur negen keer bijeen geweest. Hert gemiddelde aantal bezoekers van een schervenavond is ook negen. De klus blijft onveranderd.: het determineren en beschrijven van het aardewerk uit de museumcollectie. Het werk vordert langzaam maar gestaag. Naast determineren en beschrijven hebben we dit jaar nog een andere opdracht voor onze werkgroep geformuleerd: we willen stimuleren c.q. ervoor zorgen dat een of meer mensen het relevante materiaal op termijn gaan tekenen. Het belang van de aardewerkcollectie is dusdanig dat deze het verdient wetenschappelijk ontsloten te worden. Wie dit tekenwerk gaat verrichten, op wat voor termijn dat zou moeten gebeuren en of dat allemaal op vrijwillige (lees: gratis) basis kan, valt nog te bezien.

Een goed voornemen dus.

Activiteiten

Voor de deelnemers blijft het fysieke contact met 'het materiaal' een plezier, onverschillig of het nu om vuursteen, potten uit de urnenveldencultuur of terra sigillata gaat. Er valt nog steeds veel te leren en te bestuderen. Wim Tuijn heeft het determinatie- en studieroei onverminderd stevig in handen. Een aantal jaren geleden alweer zijn we begonnen met het inventariseren van wat er aan archeologica in huis is. Incidenteel houden we ons met andere zaken bezig.. Zo deponeerde Jacques Rommens een aantal vondsten op tafel die in 1998 gedaan zijn door de WOOR (Wergroep Onderwaterarcheologie Oostelijk Riviereengebied) in het Wijchens Meer. Dit materiaal hebben we gedetermineerd en beschreven. Het gaat

om Romeins aardewerk en bouwmaterialen. Ook heeft een aantal leden van de schervengroep ondersteuning verleend aan de zogeheten gemeentedag d.d. 19 september 1998. In het museum hebben we die dag geïnteresseerden iets laten zien van 'archeologie in de achtertuin'.

De archeologische fietstocht in het najaar, o.l.v. Wim Tuijn, heeft naast goodwill en enkele mooie vondsten ook een nieuwe, trouwe bezoeker van de schervenavonden opgeleverd.

Werkavonden

De schervenavonden zijn nog steeds openbaar. Graag delen we ons plezier met anderen. Wie meer wil weten over scherven, pötjes, vuursteen en wat dies meer zij, is dus welkom op onze werkavonden in het koetshuis. Zo mogelijk staan de data vermeld in de nieuwsbrief. Een telefoontje naar Jacques Rommens, redactie van de nieuwsbrief, doet ook wonderen.

• **UITSTEL**

De gemeente Wijchen heeft de aangekondigde opening van de Cultuurhistorische Route op **20 en 21 maart 1999** tot nader order uitgesteld.

Het bestuur van de Stichting Vrienden Frans Bloemen heeft daarom de **aangekondigde wolverfdemonstratie** en de **vondstenmiddag** ook uitgesteld.

• **GRAAFS MUSEUM**

Het Graafs museum: '**Graaft voort**' is, in afgeslankte vorm, **voorlopig alleen op aanvraag voor groepen**, te bezichtigen. U kunt daar de fraaie maquette van de vestingstad anno 1945 en die van onder andere de drie stadspoorten aanschouwen. Het 184 pagina's dikke boek 'Grave als militaire stad' (met veel illustraties en foto's) kunt u er voor fl. 24,95 kopen.

EXPOSITIES

LOUS SCHREURS

In het Museum Kasteel Wijchen wordt **tot 3 mei 1999** een expositie over werken van

Lous Schreurs gehouden.

Zij is oorspronkelijk afkomstig uit Amsterdam, waar zij aan de Rietveld Academie haar opleiding begon. Later voltooide zij die in Arnhem. Thans woont zij in Nijmegen. Wars van de heersende trends is zij altijd figuratief blijven werken en haar werk is daarmee een logische voortzetting van een eeuwenlange kunstgeschiedenis.

mensen

Schilderijen, etsen en lino'sneden laten bij haar altijd mensen zien; vooral vrouwen. Het kleurgebruik is vaak uitbundig en vol expressie. Lous maakt dan ook geen "mooie plaatjes". Ze schildert de mens in al zijn gedaantes: kwaad, blij, wellustig, afgunstig, treurig, brutaal, wanhopig, bazig, gemeen, lief, vertederend, ordinair, hooghartig. Meestal in relatie tot anderen. Maar ook als grote afwezige; iemand, die zojuist een ruimte heeft verlaten, maar duidelijk sporen achter liet.

Haar werk is niet vrijblijvend; het doet iets met de toeschouwer. Het confronteert en roept gevoelens op, zowel positief als negatief. Het laat je niet meer los.....

• **MAN EN PAARD**

Deze jubileumtentoonstelling van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (AWN) op de bovenzaal van Museum Kasteel Wijchen kunt u nog tot en met 2 mei bezichtigen.

MUSEUMNIEUWS

door Brigitte van Veggel

In 1998 hebben verschillende groepen het museum wel gevonden. Er zijn 2465 bezoekers geweest gedurende de laatste 7,5 maand. De wissel-exposities, die verzorgd worden door de Culturele Raad, trekken veel bezoekers. Maar ook het symposium t.g.v. het dertig jarig bestaan van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland afd. Nijmegen e.o. werd druk bezocht. Het blijkt dat er veel Vrienden uit Wijchen

zijn, die graag met het museum pronken als ze visite hebben. En terecht, want het museum mag gezien worden. We zijn zeer tevreden over de gewijzigde opstelling sinds de heropening. Ook de prachtige winkelvitruines nodigen meer uit tot kijken en kopen van artikelen die met het museum te maken hebben. In 1999 wordt bovendien het assortiment van de winkel ook uitgebreid.

Op zaterdag 22 mei 1999 is de opening van de 'kasteleninfo' en de protohistorische tuin gepland. De 'kasteleninfo' bevindt zich in de toren van het kasteel. Het is een expositie over de geschiedenis van de kastelen op het grondgebied van Wijchen. Met prachtige tekst - c.q. fotopanelen wordt, naast algemene informatie over het ontstaan en de functie van kastelen, nader ingegaan op het roerige verleden van de kastelen Hemen, Batenburg, Leur, Balgoy en natuurlijk Wijchen. Er is een hele leuke maquette over Wijchen te zien, gemaakt door de heer Toon van de Heuvel uit Wijchen. Hierop zijn de karakteristieke plekken en gebouwen terug te vinden. Daarnaast wordt er van ieder kasteel een maquette tentoongesteld en zijn er voorwerpen te vinden die nog doen denken aan de bewoners van de kastelen in vroegere tijden.

In de kasteeltuin ligt de wetenschappelijk opgezette proto-historische tuin van Museum Kasteel Wijchen: "de Tuun". Behalve keukenkruiden en geneeskrachtige gewassen zijn er ook verf- en legendeplanten naast een in maart geplante notenboom te zien. Daarnaast is een gedeelte van de tuin ingeruimd voor wisselbouw in de vakken Late IJzertijd, Romeinse tijd en Vroege Middeleeuwen. Verschillende groentezaden en vrij veel graansoorten zijn momenteel in heel kleine akkertjes aan het kiemen. In deze wetenschappelijk opgezette tuin zullen ook workshops en andere activiteiten georganiseerd worden.

Dan zijn er ook de andere werkgroepen actief. Heeft u genoeg vrije tijd? En wilt u ons bij verschillende zaken een handje helpen, meldt u dan aan. We hebben met name behoefte aan suppoosten, rondleiders en

tentoonstellingvoorbereiders. Uiteraard wordt voor de nodige informatie en opleiding gezorgd. En voor diegenen die hiervoor geen tijd hebben; u bent van harte welkom als bezoeker.

TORENHOOG: ONDER DE CADUCEUS EN GELDBUIDEL

interview met de heer J. Moelaert -

door Nellie Goebertus en Jacques Rommens

Gegeven: een toren met drie ongebruikte ruimten.

Gevraagd: een plek om een 'kastelen-info' onder te brengen.

Dit laatste was onder een groepje cursisten van de Stichting Volksuniversiteit Wijchen regelmatig onderwerp van gesprek. Zij waren deelnemers aan een cursus over de omgevingsgeschiedenis van Wijchen, die ontwikkeld en enthousiast begeleid werd door Wim Kattenberg. Een van die cursisten was de heer Jan Moelaert. Hij is oorspronkelijk afkomstig uit Utrecht. Van jongs af aan geïnteresseerd in kastelenbouw en gefascineerd door deze indrukwekkende bouwwerken uit de Middeleeuwen. Waarom hebben mensen honderden jaren geleden zulke massieve muren en torens in het landschap neergezet? Waarom zijn ze gebouwd en waarom staan ze juist op bepaalde plaatsen? Dat zijn en waren vragen die hem aanzetten tot nadere studie. Tijdens zijn lange loopbaan bij de spoorwegen had hij en zijn gezin zich reeds in Wijchen gevestigd.

Bovengenoemd cursusaanbod sloot begrijpelijk voortreffelijk aan bij zijn belangstelling. Er staan immers nogal wat kastelen binnen onze gemeentegrenzen en het zijn er zelfs nog meer geweest. Van alle te onderscheiden kasteeltypen staat of heeft er wel één gestaan in dit gebied. Bij Leur heeft waarschijnlijk een motte gestaan. Het is het oudst

bekende type (van hout) van een verdedigingswoonplaats. Achter de huidige kerk resten slechts een heuvel en de vage contouren van een voorplein. Van de stenen woontoren, die bij Balgoy gestaan heeft, is bovengronds helemaal niets meer bewaard gebleven.

Dan is er het kasteel van Hernen met zijn unieke overdekte weergang. De geschiedenis van Hernen is vrij gecompliceerd. Ook al omdat er oorspronkelijk twee kastelen in deze heerlijkheid hebben gestaan. Het nu nog bestaande kasteel is het 'opperste' kasteel, dat voor het eerst vermeld wordt in 1369. Het andere is in 1386 of kort daarna verwoest door de hertog van Gelre. Vervolgens bestond er het Batenburg's kasteel, waar de ruïne herinnert aan de indrukwekkende burcht, die in de Late Middeleeuwen de omgeving beheerst moet hebben en als laatste in de rij, het renaissance-kasteel van Wijchen, dat de eeuwen getrotseerd heeft, maar feitelijk nooit een verdedigingsfunctie heeft gehad en dus eigenlijk geen kasteel is, maar er wel zo uitziet. Compleet met toren.

Uit de gesprekken onder geïnteresseerden kwam een kerngroep bestaande uit vijf personen voort. Het waren Jan Moelaert, Thé Duffhues, Jan de Kleijn, Toon van de Heuvel en Wim Kattenberg. Zij gingen serieus onderzoeken of zo'n informatiepunt over de kastelenbouw haalbaar was. En zo kwam het torentje in beeld. De 'kasteleninfo', zoals de nieuwe activiteit genoemd was, zou op die plaats tot een waardevolle toevoeging aan het inmiddels geopende kasteelmuseum kunnen uitgroeien. De plannen en geschikte ideeën waren er.

Ondanks het enthousiasme van de voorbereidingsgroep en invloedrijke buitenstaanders, w.o. onze burgemeester moest er nog lang gedubt worden om het beschikbare geld zo zinvol mogelijk uit te geven.

Pas toen de gemeente Wijchen vanuit Brussel een forse subsidie voor culturele ontwikkelingen kreeg, kon de werkgroep concreet aan de slag.

De vraag, hoe in de beperkte ruimte toch zoveel mogelijk informatie gegeven kon worden, was heel vaak onderwerp van gesprek. Er moesten maquettes komen van

de verschillende kasteeltypen, maar ze konden niet al te groot worden. Er moesten infoborden komen, maar de tekst moest kort maar toch helder zijn. Er moesten steeds keuzes gemaakt en knopen worden doorgemaakt. Jan Moelaert heeft zich vooral belast met het ontwerpen van teksten op de infoborden. Dat was een kwestie van duidelijkheid en bondigheid.

De wording van de toren.

Zo op het eerste gezicht een vreemde uitspraak, want de toren hoort bij het kasteel, zoals het kasteel bij Wijchen. Als je de moeite neemt om een kijkje binnen in de toren te nemen klopt het wel. Het vier eeuwen oude torentje ondergaat momenteel een totale gedaanteverwisseling.

Bovenop prijkt, als windwijzer, het beeld van de Romeinse god Mercurius. Mercurius god van de handelaars, reizigers en de struikrovers. Daarnaast was hij de bode der goden. Tevens trad hij op als begeleider van de gestorvenen naar de onderwereld.

Hij is in het algemeen te herkennen aan een aantal vaste attributen: de slangenstaf, *caduceus*, meestal in de linkerhand, en de geldbuidel in de rechterhand. Hij heeft vleugels aan zijn hoofd of aan zijn enkels, waarmee hij zich snel kan voortbewegen. Soms draagt hij een vleugelhoed. Hij kan naakt zijn zoals de meeste antieke goden, maar vaak draagt hij een korte reismantel, die dan gedrapeerd is over zijn linkerschouder of -arm, of die ook wel zijn gehele bovenlichaam omhult.

Bekijk hem, al of niet met een verrekijkertje, maar eens goed. Deze beschermer en promotor van een goed florerende Wijchense middenstand. Ongetwijfeld knipoogt de heer Ruud Schackman, gemeentebode en 'kastelein' van kasteel Wijchen, wel eens naar hem.

Diende de toren tot voor kort slechts om op een heldere dag een blik op de wijde omgeving van Wijchen te werpen. Binnen niet al te lange tijd wordt de toren ook een hooggelegen informatiepunt over kastelen in het algemeen en over die uit het land van Maas en Waal in het bijzonder.

Hoe is dit veranderingsproces in zijn werk

gegaan? We praten erover met de heer Jan Moelaert, lid van de voorbereidingsgroep : de 'kastelen-info', waar iedereen ongetwijfeld al eerder van gehoord heeft. Het element- torentje- zelf is heel typerend voor de ontwikkeling in de kastelenbouw geweest, zo horen we van hem. ' Het torentje' heeft vanaf de bouw nooit een verdedigingsfunctie gehad maar diende ervoor d.m.v. een traptorentje het woonhuis het uiterlijk van een kasteel te geven. Het eerste begin van kasteel Wijchen was bijgevolg een vierkante stenen woontoren, met heel dikke muren. Ze lag volgens ir. Knoop direct over de (ophaal)brug.

De voorbereidingsgroep heeft echter al snel de mogelijkheden van de ruimten in de toren onderkend. De omvorming van de tot dan toe lege ruimten tot museumonderdeel is nog niet helemaal klaar op het moment dat we samen met de heer Moelaert de smalle trap beklimmen. Via deze trap, achter de deur op het portaal, bovenaan de grote kasteeltrap, bereiken we zo de eerste verdieping. De openstelling voor de museumbezoekers ligt op dat moment, een grauwe februaridag, nog zeker enige maanden in het verschiet. Maar er zijn al vitrines geplaatst, de plek waar een maquette moet komen van de omgeving met de plaats van huidige en verdwenen kastelen daarin, is duidelijk te onderscheiden. En kijk! De waardevolle informatieborden langs de muren hangen er al.

Overal is dezelfde stijl te herkennen die je ook in het kasteelmuseum tegenkomt. Geen wonder, want het ontwerp is van de hand van dezelfde man (Berry Hermans) zodat er nu een grote mate van eenheid met het museum is ontstaan.

Via een tweede, respectievelijk derde smalle houten trap, ons vasthoudend aan ranke ijzeren leuning, komen we op de tweede en derde verdieping. Ook hier valt op dat er gewoerd moest worden met de beperkte ruimte op de drie verdiepingen van de toren. De vitrines zijn zo geplaatst, dat er zoveel mogelijk getoond kan worden. Nu is daar nog niets van te zien, maar als de expositie opengaat, zullen er allerlei voorwerpen te bewonderen zijn, die stille getuigen van het kasteelleven in vroegere tijden zijn.

Je kunt nog hoger, maar dan sta je in een lege zolderruimte. En tenslotte bereik je via een trapje de torenomloop. De toekomstige bezoekers zullen daar niet naar toe kunnen en op deze koude wintermiddag zien we daar ook maar van af. Het uitzicht door de torenopeningen vergoedt veel. Het is nog steeds prachtig maar totaal verschillend van de situatie in de zeventiende eeuw toen prinses Emilia misschien wel eens op deze plek heeft gestaan.

Het wordt ons wel duidelijk, dat het aantal bezoekers dat tegelijkertijd in de toren gaat rondkijken beperkt zal moeten zijn, omdat de ruimten zelf, de smalle trappen en de veiligheids- en brandweervoorschriften grote aantallen niet toelaten. Daarover zijn we het volstrekt eens met de heer Moelaert als we ons gesprek over de 'kastelen-info', gezeten aan een van de werktafels in het museum, voortzetten. Behalve maquettes, zullen er in de vitrines authentieke voorwerpen te zien zijn, die met het, soms barre leven binnen de muren van een kasteel te maken hebben gehad. Een aantal van deze voorwerpen, zoals verschillende wijnkannetjes, kwamen uit de slotgracht van Wijchen te voorschijn. Sommige van die voorwerpen zijn in het bezit van de ROB, andere zijn terecht gekomen bij particulieren. Enkele zullen in de 'kastelen-info' weer voor iedereen te zien zijn. De voorbereidingsgroep heeft natuurlijk ook nog zijn wensen op het gebied van de collectie. Een hand gesmeed, Middeleeuws harnas, bijvoorbeeld, zou een waardevolle toevoeging zijn, die bovendien een belangrijke bijdrage zou leveren aan het oproepen van een authentieke sfeer in de toren. Er zal echter genoeg interessants te zien zijn en het is de bedoeling door afwisseling van de tentoongestelde voorwerpen, dat ook zo te houden.

De informatie zal ook inzicht verschaffen waarom er in zo'n gebied als het Land van Maas en Waal zoveel kastelen zijn neergezet. Dat heeft alles te maken met de omstandigheid dat het gebied eeuwenlang grensgebied is geweest. De hertogen van Brabant en graven (later hertogen) van Gelre hebben heel wat keren de strijd aangebonden om het monopolie van de waterwegen in dit gebied. Die namen toenter-

tijd een belangrijke plaats in bij het goederenvervoer. Vervoer over land was moeilijk door de slechte begaanbaarheid en de onveiligheid van de wegen. Maar wie kent nu nog de Slag bij Niftrik uit 1288 of de belegering van Batenburg ? Wie weet, dat Balgoy Kleefs bezit is geweest samen met de kanniken van St Pieter uit Utrecht ? In dit strijdgewoel is veel verloren gegaan. Door middel van de maquettes wordt een beeld opgeroepen van hoe het eens geweest is of hoe het geweest had kunnen zijn. Van de vroegste gebouwen beschikken we alleen over kennis uit mondelinge of schriftelijke overleveringen. Voorts aanwijzingen die de bodem heeft prijs gegeven en/of vergelijking met situaties elders. Aan de hand van al deze gegevens kon er toch van elk kasteeltype een maquette gemaakt worden door de heer Constant Willems, maquettebouwer uit Zutphen. Hij leverde zo een flink aandeel in deze fraaie presentatie. Maar zeker moeten we het eindproduct van de heer Toon van de Heuvel ook bewonderen. Een overzichtsmaquette van ons dorp Wijchen op de eerste verdieping. Hij legde heel knap als ras-Wijchenaar zijn beleving van dit dorp heel herkenbaar voor velen vast.

Samen met de informatie op alle borden wordt duidelijk hoe de samenleving van toen in elkaar zat en hoe het een voortgekomen is uit het andere. Een zeer ambitieuze opzet die jaren geleden, met veel inzet en onderzoek, gestart is en binnenkort zijn bekroning vindt bij de geboorte van deze 'doorluchtige hoogheid'.

Voor het verzamelen van al dit soort gegevens heeft de voorbereidingsgroep heel wat werk moeten verzetten door archiefstukken te bestuderen in verschillende kerkelijke-, rijks- en provinciale archieven. Daarnaast moest informatie opgevraagd worden bij ondersteunende organisaties zoals daar zijn de verschillende kastelenstichtingen op provinciaal en landelijk niveau. Deze speurtochten leveren soms heel onverwachte feiten op. Het kasteel in Hernen heeft en dat is ook op oude tekeningen te zien, een zware hoektoren gehad. Die is niet verdwenen door oorlogshandelingen maar doordat

de bewoners behoefte hadden aan vergroting van kamers in deze toren. Ze hakten van binnenuit de dikke muren van de toren uit. Dit ging zover, dat de toren ondermijnd werd en instortte. Dit soort bijzonderheden kunnen de bezoekers van de 'kasteleninfo' een heel andere kijk geven op het voorbije leven in een kasteel. En dit is helemaal niet zo romantisch geweest als velen wel denken. Al zoekend en tastend is de voorbereidingsgroep steeds verder gegaan met het realiseren van een aantrekkelijke toevoeging aan het bestaande kasteelmuseum. Dit deed ze door de ruimte zo optimaal mogelijk te benutten. En ze lijken daar aardig in geslaagd te zijn. De 'kasteleninfo' zal op educatief en museaal gebied tegemoet komen aan de vraag van een breed museumpubliek. Dit publiek dat altijd al een grote waarde toekent met alles wat met kastelen te maken heeft. Scholen en kinderen kunnen in de toekomst met dit onderdeel hun voordeel doen.

Het veranderingsproces nadert zijn voltooiing. De naam voorbereidingsgroep zal dan bijgeschreven kunnen worden in de analen van het kasteel. De begeleidingsgroep zal het wel en wee van de 'kasteleninfo' op de voet blijven volgen. De voorbereidingsgroep wordt dus meer begeleidingsgroep. Ze blijft ook na de wording van de toren bestaan. De werkzaamheden zullen anders zijn maar het enthousiasme van de vrijwilligers van deze groep blijft !

ARCHEOLOGISCHE SPROKKELS

door Jacques Rommens

- Romeinse kano bij Woerden opgegraven tijdens saneringswerkzaamheden op het terrein van de voormalige gasfabriek in Woerden zijn in oktober 1998 diverse voorwerpen aangetroffen uit de tweede en derde eeuw. De meest opmerkelijke vondst was een boomkano uit de Romeinse tijd. Ook is bij de huidige opgravingen aardewerk aan-

getroffen zoals terra sigillata-kommen uit Trier, Chémery-Faulquemont en La Madeleine.

(bron: De Gelderlander, 28/10/98)

- Romeinse vondsten in kelder
In een kelder van een oud middeleeuws pand op de hoek van de Hezelstraat en de Papengas in Nijmegen is een aantal grote kalkstenen Romeinse fragmenten gevonden. De fragmenten zaten onder een een uitgegraven waterput onderin de kelder. De kelder heeft waarschijnlijk een 14de-eeuwse oorsprong, aldus W. Alferink, de eigenaar van het pand. Onder het pand en het naastgelegen perceel zijn in totaal zo'n dertien kelders van verschillende afmetingen aangetroffen. Men vond een Romeinse crematiegraf, een Romeinse kistbegrafing en diverse middeleeuwse bouwfragmenten.

(bron: De Gelderlander, 5/11/98)

- Tempel van eiken ontdekt.
Schuivend zand aan de Engelse oostkust heeft afgelopen herfst een 4.000 jaar oude ring van eiken stronken blootgelegd, die volgens Britse archeologen net zo'n hoge waarde heeft als de stenencirkel van Stonehenge. Het bouwwerk bestaat uit een ovaal van 54 eiken stronken met in het midden het onderstuk van een eik die omgekeerd in het zand is begraven en met zijn wortels omhoogsteekt. Een jutter merkte de ring voor het eerst op na een storm in oktober vorig jaar, aan de kust van het graafschap Norfolk ter hoogte van Holme-next-the-Sea. Volgens Francis Pryor is de 'bomentempel' gebouwd in de bronstijd, tussen 2.000 en 1.200 jaar voor Christus, en heeft waarschijnlijk een religieuze functie gehad. De omgekeerde eik in het midden zou als 'een tafel met vingers' gediend kunnen hebben om de lichamen van doden op te leggen, zodat ze sneller vergingen en hun ziel beter het hiernamaals kon bereiken.

(bron: De Gelderlander)

- Bijzonder IJzertijdgraf in Lent.
Er is een grafveld uit de vijfde eeuw vóór

Christus ontdekt waarin zowel crematie graven als normale begravingen zijn aangetroffen. In vijf grafkuilen zijn crematieresten gevonden. In vier overige graven lagen skeletten van personen die niet zijn verbrand. Wetenschappers noemen de vondsten uniek omdat uit die periode nauwelijks begravingen bekend zijn in Nederland. Waarom dat in Lent wel is gebeurd stelt de wetenschappelijke wereld voor raadsels. De vondst van twee skeletten die haaks over elkaar heen zijn begraven, levert nog de meeste vraagtekens op. Het onderste skelet is van een man tussen de 40 en 60 jaar, zo'n 1.70 meter groot en gespierd. De man had naar alle waarschijnlijkheid vlechten die bij elkaar werden gehouden door speciale ringen. Ook is een curieus oorringetje gevonden dat met een speciaal haakje aan de oorschelp werd vastgemaakt.

Het bovenste skelet is kleiner. Vooralsnog is het geslacht van deze persoon onbekend. (Bron: De Gelderlander, 23/3/99)

DAG VAN HET ROMEINSE AARDEWERK

Voor de derde achtereenvolgende keer werd deze dag op 5 februari in Nijmegen door Prof. J.K. Haalebos en een medewerker georganiseerd. Bestemd vooral voor beroepsarcheologen en archeologiestudenten uit Nederland en België. Dit jaar was de actieve grote deelname van Duitsers opvallend. Een heel bemoedigende ontwikkeling. Toch ook zomaar geïnteresseerde lieden konden tussen het niet altijd voor hen gemakkelijk te verteren archeologische kost, genoeg smakelijke kost vinden. Van de 85 deelnemers deden er vijf Vrienden van de Stichting Frans Bloemen aan deze boeiende dag deel.

Elk van de voor die dag opgegeven sprekers (14) deed in circa 20 minuten een voordracht over een archeologisch onderwerp. Heel verschillend van aard:

- Romeins aardewerk uit Midden-Delfland
- Handgevormd en gedraaid aardewerk uit Weert

- Handgevormd aardewerk in het oostelijke rivierengebied, oorsprong en functie
- Römische Maske aus Ton
- Een raadselachtig 3de-eeuws aardewerk complex uit Tienen (België)
- "Eburusbekers" in Nederland ?
- Die Amphoren aus mogontiacum (Mainz)

Soms waren het concluderende voordrachten. Dan weer beginnende verkenningen van een archeologische site. Daardoor waren die wel makkelijker door te volgen.

Een voordracht van twee Belgische deelnemers is me sterk bijgebleven door het onderwerp. In een 3e eeuws aardewerk-complex nabij Tienen (België) werden onlangs zes pottenbakkersovens aangetroffen. De vondsten lagen op een vicus van minstens 25 ha. Onder een houten afdekking bleek een Miithraem te bevinden. Een onderaardse heiligdom gewijd aan de oude Arische lichtgod Mithras. Met heel karakteristieke afmetingen. Het heiligdom werd beschouwd als symbool van de geboortegrot van de godheid. In het centrum was een nis met een afbeelding in reliëf van Mithras die een stier doodt. Deze handeling werd als de belangrijkste heilsdaad van de god beschouwd. Uit het bloed van de stier ontstaat nieuw leven, hier en in het hiernaams. Heel wonderlijk dat juist zo'n Mithraeum in het pottenbakkerscentrum gevonden is.

Zo'n dag smaakt naar meer, Misschien iets voor u in januari 2000 ?

LITERATUUR

A.N.W.B. Archeologieboek Nederland

De Algemene Nederlandse Wielrijdersbond, beter bekend als de ANWB, begeeft zich met de uitgave van dit boek op archeologisch terrein. De ANWB zou de ANWB niet zijn als er niet een gidsje bij zou horen met tips voor een bezoek aan en auto/wandelroutes naar een 30-tal archeologische monumenten in ons land.

De schrijvers: Evert van Ginkel en Koos Steenhouwer, beiden studeerden geschiedenis en archeologie, hebben er samen met de uitgever, een mooi geheel van gemaakt.

In het voorwoord motiveert Henriëtte v.d. Linden, directeur Van de R.O.B., de uitgave als volgt: " Er is steeds meer belangstelling voor geschiedenis, voor cultuur en voor historische monumenten. Per jaar worden de Nederlandse musea, waaronder een groot aantal historische en cultuur-historische musea, 23 miljoen maal bezocht. Zaken die herinneren aan een intrigerend stukje Nederlands verleden, trekken honderdduizenden belangstellenden".

Het zijn niet altijd spectaculaire plekken, die besproken worden, maar samen geven de ruim 85 plaatsen een goed beeld van de historische ontwikkeling vanaf de Steentijd tot aan de Vroege Middeleeuwen.

De benadering in het boek is dezelfde als die onze eigen werkgroep educatie heeft gekozen voor de serie lesbrieven: "als de wolven huilen" voor ons eigen archeologisch museum. Ons museum is overigens niet opgenomen in de lijst musea die een archeologische collectie hebben, achterin het boek.

Bovengenoemde benadering probeert, uitgaande van de hedendaagse situatie, aansluiting te vinden bij het verre en minder verre verleden. De vele illustraties, zoals situatieschetsen, kaartjes, foto's en tekeningen ondersteunen en verhelderen het duidelijke verhaal, dat de schrijvers willen vertellen. over hunebedden, grafheuvels, Romeinse villae, mottes, Middeleeuwse versterkingen en vele andere sporen uit het verleden.

Kortom dit boek is een aanrader voor iedereen, die zich interesseert voor archeologie in Nederland. Het is verkrijgbaar bij ANWB-kantoren.

Nellie Goebertus

Nijmegen, Stad der Bataven.

Zo heet het boek dat de Nijmegenaar Johannes Smetius (1590-1651) in 1645 uitgaf in het Latijn. *Oppidum Batavorum, seu Noviomagum*, zoals de Latijnse titel luidt,

was een gewild boek. Het werd daarom in brede kring gelezen. In het kader van de opening van het nieuwe museum het Valkhof in Nijmegen (eind mei 1999) wordt een Nederlandse vertaling van het boek op de markt gebracht. Het verschijnt bij uitgeverij SUN in Nijmegen en bestaat uit twee delen in een cassette. Het eerste deel van de uitgave behandelt het leven, werken en denken van de predikant en oudheidkundige Johannes Smetius. Het tweede deel is de vertaling in het Nederlands van het boek van Smetius uit 1645, voorzien van talrijke voetnoten.

Archeologie

De predikant schreef niet alleen, maar hij was ook een groot verzamelaar van archeologische voorwerpen. Een deel van die collectie is in het bezit van museum Het Valkhof. De topstukken uit die 17e eeuwse verzameling worden bij de officiële opening van het museum getoond. Zijn verzameling was in die periode al befaamd en had internationale roem onder de naam Museum Smetianum, waarbij de nadruk van de vondsten vooral lag op de Romeinse archeologische overblijfselen. Die verzameling ging van vader op zoon over, maar versnipperde op een gegeven moment.

TENTOONSTELLINGEN:

N E D E R L A N D

CULEMBORG

Kasteeltuin. Omgracht terrein ten N.O. van Culemborg; archeologisch monument behorend tot beschermd stadsgezicht. Regelmatig wisselende expositie van aangetroffen bodemvondsten op het terrein. Historisch cultureel stadspark in ontwikkeling. Open gehele jaar: za. :10.00 - 16.00 uur. Overige dagen op afspraak. Expositie bodemvondsten: 1 april - 1 oktober.
Lange Meent 11
4101 BG Culemborg

Rondleiding mogelijk in combinatie met stadswandeling op afspraak via VVV - Culemborg.
tel.: 0345-521895/515686

ENSCHEDÉ

Schotels en tegels voor de sier. Majolica in Noord-Nederland 1550 - 1650
Rijksmuseum Twenthe,
Lasondersingel 129 - 131
Enschede
Geopend: di. t/m zo. 11 - 17 uur
t/m 10 mei 1999.

HEDEL

Fundamenten hoofdburcht kasteel Hedel, kasteellaan, Hedel. Geconsolideerd muurwerk, vrije toegang, voorburchterrein ingericht als kleindierwandelpark. Expositie van vondsten van opgravingen w.o. 34 muntstempels in Historisch Museum Hedel, Voorstraat 2. Opening: elke za. 14.00 - 17.00 uur. Rondleidingen: tel. 073-5991717

KESTEREN

De opgravingen bij Kesteren kan men momenteel onder begeleiding bezoeken. Een stenen gebouw uit de Romeinse tijd is men aan het onderzoeken. Het betreft verder aardewerk en verdere bewoningsresten van de Late IJzertijd tot Vroege Middeleeuwen. Rondleiding vindplaats De Woerd **donderdag**s om 13.30 en 15.00 uur. Aanmelding bij Centraal Archeologische Basis: De Daver. tel. 0344 - 682757.

BUURTMUSEA

MUSEUM DE STRATEMAKERSTOREN
Waalkade 83-84
6511 XR Nijmegen
tel: 024 - 3238690

met de tentoonstelling:

TOT DE BODEM UITGEZOCHT.....

T/m 20 juni 1999 is in bovengenoemd museum de expositie "Tot de bodem uitgezocht" te bezichtigen. Een compleet overzicht van bijna **duizend archeologische vondsten (1375 - 1850)** uit één van de grootste en wat inhoud betreft fraaiste Nijmeegse afvalputten ooit gevonden.

In juli 1982 werd het terrein aan de Eiermarkt door archeologen onderzocht. De geplande bouw van een ondergrondse parkeergarage zou immers het 'bodemarchief' voor altijd vernietigen. Toen de opgravingswerkzaamheden eigenlijk al waren afgerond, werd volkomen onverwacht een grote afvalput (beerput) ontdekt die later bleek te behoren tot de Hof van Batenburg. In 1410 werd dit huis aan de Ridderstraat al vermeld als 'ridderhuys', een gastenverblijf voor ridders die de vorst op het Valkhof bezochten. In de 17e eeuw was de Hof van Batenburg in het bezit van burgemeester Kelffken en in de 18e eeuw van de patriciërsfamilie Roukens. Het oorspronkelijke 'ridderhuys' werd gesloopt in 1962. Alleen de monumentale ingang en een gevelsteen zijn van de ondergang gered.

De enorme hoeveelheid afval geeft een uniek beeld van de bewoningsgeschiedenis van het beroemde huis aan de Ridderstraat. Niet alleen de fraaiste vondsten worden geëxposeerd, zoals b.v. een burgemeesterskan met het wapen van Nijmegen, zeldzame zogenaamde 'kacheltegels' en zeer bijzonder glaswerk: een handgegraveerde glazen schaal (tazza). De expositie laat de bezoeker **alles** zien wat er gevonden is: van het kleinste vogelbotje tot en met de gebroken strijkstok van een van de muzikale huisgenoten.....

**Openingst.: di. t/m vr.d. 10.00-17.00 uur
za. en zo . 13.00-17.00 uur**

AMERIKA MUSEUM CUIJK
Grotestraat 62, Cuijk, tel. (0485)316221

MEXICAANSE MASKERS

De dans van de dood, de duivel en de dorpsgek

Vanaf 31 januari t/m 30 mei 1999 staat in het Amerika Museum Cuijk de Mexicaanse maskercultuur centraal in de tentoonstelling "De dans van de dood, de duivel en de dorpsgek". Verschillende aspecten van deze cultuur komen aan bod. Met name de traditionele en uitbundige Mexicaanse feesten tonen de ge-maskerde dansoptredens. De maskers, die men te zien krijgt, zijn onderdeel van de collectie van de heer van Roon, reeds 30 jaar verzamelaar van Mexicaanse volkskunst. Deze tentoonstelling, die eerder in het Tropenmuseum te Amsterdam te zien was, zal na het Amerika Museum Cuijk nog andere Europese musea aandoen.

De tentoonstelling geeft een beeld van de geschiedenis van de Mexicaanse maskercultuur. De belangrijkste stijlen en soorten maskers per regio komen aan bod. De tentoonstelling richt zich tevens op de visuele aantrekkelijkheid en de spectaculaire waarde van de maskers. De onderwerpen handelen over duivels, dood, dieren, mensen en de belangrijkste dans: 'De dans van de jaguar'. Ook is het werk van de Mexicaanse fotografe Mariane Yampolski te zien. De foto's belichten het thema "maskerade". w en haar foto's verrijken dan ook de maskertentoonstelling.

V O L G E N D N U M M E R :

De volgende nieuwsbrief verschijnt rond 10 juni 1999. Kopy inleveren, zo mogelijk op diskette, uiterlijk vóór **1 mei 1999**.

Eindredactie: Diepvoorde 32 - 02
6605 GW Wijchen tel.: (024) 6422232